

NATO – KLJUČNI IZAZOVI NAKON LISABONSKOG SAMITA

Daguzan, Jean-François - Pascal Lorot (2011.) (ur.) *Dossier L'OTAN après Lisbonne, Sécurité Globale*, N° 17. Paris: Choiseul revue, 160 stranica.

Ova publikacija, objavljena na francuskom jeziku, predstavlja 17. broj stručnog časopisa *Sécurité Globale*¹. Tematski posvećena Sjevernoatlantskom savezu u kontekstu Samita u Lisabonu (održanog 2010.), publikacija sadrži: i) uvodnik urednika Daguzana i Lorota (str. 5-6); ii) intervju s generalom Stephanom Abrialom, vrhovnim zapovjednikom za transformaciju NATO-a u Norfolk, Virginia (str.9-14); iii) obimnu kompilaciju zasebnih tematskih radova „Dosje NATO-a nakon Lisabona“, posvećenih identificiranju ključnih izazova s kojima se NATO suočava u kontekstu Lisabonskog samita (str. 15-109) te iv) dosjea o suzbijanju biološkog oružja (str.109-147), koji obuhvaća tri članka: „Iz perspektive 7. Konferencije o provedbi Konvencije o biološkom oružju“ (111-116) autorice Elisande Nexon, „Transparentnost u kontroli biološkog oružja“ autorice Iris Hunger (117-132) i „Znanost i tehnologija u odnosu na Konvenciju o biološkom oružju“ autora Alexandra Kellea, Kathryn Nixdorff i Malcolma R. Dandoa (133-147). Zaključno, uredništvo donosi osvrt na život i djelo Jonathana B.Tuckera (*in memoriam*) američkog eksperta za kemijsko i biološko oružje (149-150), te nekoliko sažetih prikaza aktualnih knjiga pariških izdavača (151-156).

Intervju s generalom Stephanom Abrialom (razgovor vodi Olivier Kempf, član uredništva francuskog časopisa *Défense nationale*) čitatelja uvodi u temu kojoj je idejno posvećena ova publikacija. General Abrial daje ocjenu Samita u Lisabonu te operacija u Afganista-

nu i Libiji, a osvrće se i na provedbu sveobuhvatnog pristupa NATO-a, proračunska pitanja, strukturnu reformu Organizacije te pitanje njezine sposobnosti. Ističući sklapanje dugoročnog partnerstva s Afganistanom i usvajanje novog Strateškog koncepta NATO-a kao dva ključna postignuća Samita u Lisabonu, Abrial se, među ostalim, osvrnuo na ključnu ulogu Rusije u projektu uspostave sustava proturaketne obrane, ukazujući pritom na stratešku važnost suradnje NATO-a s Europskom obrambenom agencijom (EDA), ali i značaj provedbe koncepta „pametne obrane“ u kontekstu smanjenih izdataka za obranu u proračunima država članica.

Prvi u nizu tematskih radova posvećenih Samitu u Lisabonu je prilog naslovljen „Savez u 2011. godini: Lisabon, Abbottabad, Benghazi“, koji potpisuje uvodno spomenuti Olivier Kempf (str. 17-42). Identificirajući aktualne trendove uoči i nakon Samita, autor ocjenjuje da Samit ipak nije uspio osposobiti NATO za predstojeće izazove, iako je ovaj skup na visokoj razini u javnom diskursu predstavljen kao najveći preokret Sjevernoatlantskoga saveza još od Hladnoga rata. Osvrnuvši se na tijek usuglašavanja Lisabonske deklaracije, autor konstatira da je taj dokument rezultat „diplomatskog kompromisa“ koji je prikrilo latentne nesuglasice između saveznika. Prema autoru, unatoč važnim postignućima u Lisabonu – poput usvajanja novog strateškog koncepta, reformskih i strukturnih mjera, lansiranja protuzračne obrane na kopnu, tranzicije u Afganistanu i približavanja NATO-a i Rusije – NATO je već nakon samo nekoliko mjeseci, zbog Arapskog proljeća, vojne operacije u

¹ *Sécurité Globale (Globalna sigurnost)* ugledni je francuski stručni časopis (tromjesečnik) posvećen pitanjima unutarnje i međunarodne sigurnosti.

Libiji (koja je pokazala razjedinjenost europskih saveznika i velike logističke nedostatke Saveza), smrti Osame Bin Ladena (koja je promijenila dinamiku angažmana i potaknula povlačenje postrojbi iz Afganistana), doživio „strategijska napuknuća“.

Slijedi kritički intonirana analiza Michela Goyae i Williama Lasconjariasa s Instituta za strateška istraživanja francuske Vojne akademije (IRSEM), naslovljena „NATO i Afganistan: analiza vojne neučinkovitosti“ (str. 43-49) koja - iako predstavlja malu digresiju u odnosu na temu-kompilaciju - donosi zanimljiva opažanja o poteškoćama s kojima se Sjevernoatlantski savez suočio pokušavajući se prilagoditi izazovima misije koalicijskih snaga u Afganistanu. Autori ukazuju na nesrazmjer između proklamirane opredijeljenosti svih snaga koje su bile angažirane u okviru misije ISAF za provedbu globalne strategije² Saveza i stvarne situacije na terenu, koja je razotkrila ključne nedostatke: slabu koordinaciju među zapovjedništvima, uključujući preklapanje u aktivnostima, isprepletenost aktivnosti raznih nevladinih aktera i raširenost korupcije, što se pokazalo kao glavna prepreka u postizanju potpune učinkovitosti NATO-a u Afganistanu. Upozoravajući na unutarne političke nesuglasice članica ISAF-a, koji su istodobno slijedili i nacionalne i zajedničke interese, autori govore o „šizofreniji članova koalicije“, te konstatiraju, služeći se terminologijom Maxa Webera, da su u ovom slučaju vrijednosni ciljevi, poput prestiža ili utjecaja, pretpostavljeni stvarnom cilju – pobjedi, što dovodi do zaključka da je NATO, u osnovi osposobljen za velike ratove, pokazao sve svoje slabosti u provedbi ograničenih operacija.

Članak „NATO i Rusija nakon Lisabonskog samita: upitno strateško partnerstvo između suparnika-partnera“ (str. 51-63), koji potpisuje Jean-Sylvestre Mongrenier s francuskog Instituta za geopolitiku, sagledava razvoj ruske vanjskopolitičke i sigurnosno/obrambene strategije s geopolitičkog aspekta. Analizirajući motive za pozicioniranje Rusije prema NATO-u u razdoblju nakon završetka Hladnog rata (gubitak geopolitičke moći, aspiracija sljednica Sovjetskog Saveza prema europskoj i euroatlantskoj integraciji), autor argumentira da ruska politička elita ulaže kontinuirane napore da povрати izgubljenu moć i utjecaj kroz jačanje strateških veza u području Euroazije, pri čemu istodobno marginalizira utjecaj saveza NATO i zapadnih saveznika. Osvrnuvši se na jačanje strateškog partnerstva između Rusije i NATO-a, usuglašenog Deklaracijom Zajedničkog vijeća NATO-Rusija u studenome 2010. godine u Lisabonu, autor upozorava kako percepcija koju ima Rusija o euroatlantskoj zajednici nije istovjetna zajedničkoj percepciji euroatlantskih saveznika. Ističe da je središnja odrednica ruske vanjske politike okupiti zajednicu susjednih neovisnih država u formate, čiju okosnicu čine političko-vojni i gospodarsko-trgovinski interesi. Također, ruska diplomacija u posljednjih petnaestak godina kroz jačanje strateških odnosa s Kinom nastoji stabilizirati Središnju Aziju i uspostaviti ravnotežu snaga u odnosu na NATO. Ocjena je autora da bi Samit u Lisabonu mogao označiti „novu epohu“ u odnosu na razvoj odnosa između NATO-a i Rusije ukoliko bi euroatlantski saveznici politiku „aktivnog angažmana“ u većoj mjeri prilagodili novoj dinamici ruske vanjske politike.

U nastavku, Catherine Defontaine i Krystina Pelikanova, studentice poslijediplomskog studija na Pariškoj školi međunarodnih odnosa (Sciences Po Paris) donose inovativnu analizu odnosa Sjevernoatlantskog saveza prema palestinskom pitanju u svom članku „NATO

² NATO je 2008. godine, na sastanku na vrhu u Bukureštu, usvojio globalnu strategiju za Afganistan, čija je suština u kombinaciji političkih i ekonomskih mjera, upravljanja zemljom, osiguranja njezine sigurnosti i pregovora s državama u okruženju.

i Palestina" (str. 65-80). Konstatirajući nedostatak strateškog promišljanja politike Saveza u odnosu na izraelsko-palestinski sukob, autorice ukazuju na manjkavosti Strateškog koncepta NATO-a (usvojenog na Lisabonskom samitu), koji donosi puko „potvrđivanje politike jačanja partnerskih odnosa” s državama u regiji. Argumentiraju kako, unatoč kratkoj referenci na regiju Bliskog istoka u dokumentu, činjenica da Palestina nije čak ni spomenuta, jasno pokazuje gdje leže prioritete Sjevernoatlantskog saveza. Iako je riječ o iminentnom političkom pitanju, konstatiraju da je uloga NATO-a u izraelsko-palestinskom sukobu do danas ostala „nejasna” i „na razini hipoteza”. Autorice drže indikativnim da je bivši glavni tajnik NATO-a Jaap de Hoop Scheffer 2009. godine konstatirao kako je ispunjavanje tri ključna predujeta za eventualan angažman Saveza (suglasnost stranaka u sukobu, zahtjev za uključivanje NATO-a i mandat UN-a) „još daleko od ostvarenja”.³ Sagledavajući mogućnosti razvoja politike NATO-a u odnosu na palestinsko pitanje, autorice isključuju scenarij vojne intervencije zbog političkih i operativnih poteškoća unutar NATO-a. S druge strane, u kontekstu „arapskog proljeća” i jačanja nestabilnosti u regiji, sugeriraju izradu analize o prijedporima koji stoje na putu izrade jasne zajedničke strategije NATO-a o djelovanju na Bliskom istoku.

Slijedi analiza Benjamina Roehriga, stažista na francuskoj Ratnoj školi, naslovljena „NATO i UN, složeni i dvosmisleni odnosi” (str. 81-89). Autor se usredotočio na razvoj odnosa dviju međunarodnih organizacija - nositelja „novog međunarodnog poretka”, osnovanih na načelu zajedničke sigurnosti (UN), i zajedničke obrane (NATO). Roehrig konstatira kako „UN i NATO od osnutka do pada Berlinskog zida nisu ostvarivale suradnju, što se promijenilo

nakon izbijanja sukoba na području bivše Jugoslavije. Tada je između dviju organizacija uspostavljena jasna podjela nadležnosti” (UN je bio zadužen za „legitimnost”, a NATO za „učinkovitost”), koja je narušena 1999. godine, kada je NATO intervenirao na Kosovu bez mandata Vijeća sigurnosti UN-a. Nakon američkog unilateralizma u Iraku, koji je polarizirao međunarodnu zajednicu i obje organizacije „stavio na kušnju” da izbjegnu scenarij „dugotrajne marginalizacije”, autor konstatira kako se stječe dojam da su obje organizacije tek u misijama i operacijama u Afganistanu uspjele ostvariti „korektnu” suradnju, ali je njihov angažman na terenu „ostao kaotičan”. Također, navodeći primjer operacije u Libiji, autor konstatira da se NATO, unatoč činjenici da mu je VS UN-a dalo mandat za vojni angažman, u konačnici pokazao neučinkovitim. Konstatirajući da postojeći mehanizmi suradnje između dviju organizacija nisu dostatni, autor zaključuje da njihova suradnja, unatoč deklariranoj dobroj volji i SAD-a i europskih država, ostaje tek „letimična”.

André Dumoulin s Kraljevske vojne akademije u Bruxellesu donosi osvrt na složenost odnosa između Sjedinjenih Američkih Država i NATO-a u odnosu na pitanje nuklearnog naoružanja („SAD, NATO i nuklearno zastrašivanje”, str. 91-96). Ukazujući na kompleksnost razvoja američke nuklearne politike u odnosu na njezine središnje i periferne interese s jedne, i europsku percepciju o nuklearnom oružju na vlastitom teritoriju s druge strane (uključujući i nuklearnu politiku Sjevernoatlantskog saveza), autor ukazuje na važnost pregovora s Rusijom o eliminaciji dispariteta u zalihama taktičkog nuklearnog naoružanja. Osvrćući se na smjernice zadane Strateškim konceptom NATO-a (studeni 2010.), u kojima se NATO obvezuje na poticanje saveznika na planiranje zajedničke obrane nuklearnim naoružanjem, autor ukazuje na činjenicu da su one nedovoljno precizne u odnosu

³ U članku je citirana izjava gt NATO-a u siječnju 2009. godine u Izraelu, na jednom skupu koji je organizirao Institut za studije o nacionalnoj sigurnosti.

na buduću geografsku rasprostranjenost nuklearnog oružja na „starom kontinentu“. Pritom ističe kako Sjedinjene Američke Države, iako se savjetuju s europskim saveznicima o nuklearnoj politici na europskom kontinentu, odluke i dalje donose „unilateralno, u skladu sa svojim vitalnim interesima. Podsjećajući na postojeće razlike u pozicioniranju europskih saveznika prema nuklearnom naoružanju, autor predviđa da bi Francuska i Velika Britanija u budućnosti mogle „naslijediti političku i simboličnu odgovornost“, pri čemu bi se francuska doktrina nuklearnog zastrašivanja mogla nametnuti kao ključna.

Tematska kompilacija završava analizom „Političko-filozofsko motrište o NATO-u“ (str. 97-108) Henria Hudea, direktora Odsjeka za etiku Škole Coëtquidan (CREC). Članak rasvjetljava djelovanje Sjevernoatlantskog saveza i njegovih aktera s aspekta koji se rijetko susreće u francuskoj akademskoj i stručnoj literaturi, barem kada je riječ o istraživanju politika međunarodnih organizacija. Autor postavlja pragmatična pitanja o tome je li NATO nužan i koristan za očuvanje mira u svijetu, te kakva je uloga Sjedinjenih Američkih Država i Europe u NATO-u. U tom kontekstu Hude oblikuje nekoliko osnovnih teza: i) djelovanje NATO-a podrazumijeva se kao „vojna ruka liberalne globalne sile“, koja je, kao i prije, posvećena obrani zapadnih demokracija. Bez vojne sile NATO nema utjecaja; ii) nije neobično da se NATO, kao vojni savez, zanima za praktički sve aspekte politike pod prizmom obrane, kao „politički korektnog eufemizma“. Sjevernoatlantski savez nije institucija koja po definiciji treba nametati globalnu politiku, ali, s obzirom na to da nadzire takvu politiku, ne

može izbjeći da je i provodi; iii) SAD bi svoje saveznike morao tretirati kao saveznike, te prihvatiti njihovu moć i utjecaj. U protivnom, govorimo o „autoritarnoj sili i njezinim objektima, a ne saveznicima.“ Europa, pak, u političkom smislu ostvaruje svoju egzistenciju unutar NATO-a „poput još nerođenog djeteta u majčinoj utrobi“, a NATO, kao „istinski europski model“, može i mora opstati, jer SAD nije u stanju osigurati budućnost demokracije, čak ni na vlastitom teritoriju.

Ukazujući na strukturne probleme s kojima se Sjevernoatlantski savez suočava u posljednjih nekoliko godina, ova publikacija predstavlja kvalitetno, tematski ujednačeno i vrlo informativno štivo, koje i danas, unatoč proteku vremena i razvoju Sjevernoatlantskog saveza od sastanka na vrhu u Lisabonu, ostaje aktualno. To se u prvom redu odnosi na imperativ otklanjanja smetnji u pitanju sposobnosti i učvršćenja unutarnje kohezije ove organizacije (koja je neophodna za njezinu učinkovitost i vjerodostojnost u međunarodnoj zajednici), ali i na (ne manje važan) aspekt koordiniranog djelovanja s ostalim međunarodnim organizacijama, čija bi osnovna svrha trebala biti identificiranje preklapanja aktivnosti i mogućnosti za dodatne uštede u kontekstu ekonomske i financijske krize, uz iskorištavanje postojećih komparativnih prednosti u osiguranju globalne sigurnosti. Kao vrijedan izvor informacija, publikacija se, stoga, preporučuje ne samo studentima i pripadnicima akademske zajednice, nego i svima onima koji prate aktualne trendove u području međunarodne sigurnosti, euroatlantskih i transatlantskih odnosa.

Lada Glavaš Kovačić